

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ

АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ: проблеми, стратегії, розвідки

**V Міжнародна наукова конференція
(Київ, 16–17 травня 2024 р.)**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

КИЇВ 2024

***РЕКОМЕНДОВАНО ДО ДРУКУ
Вченою радою
факультету іноземної філології
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 11 від «20» червня 2024 р.)***

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ЛЕМІШ Н.Є. – доктор філологічних наук, професор
КОРНІЄНКО О.О. – доктор філологічних наук, професор
ПАХАРЄВА Т.А. – доктор філологічних наук, професор
КОСТЮК О.М. – кандидат філологічних наук, доцент

V Міжнародна наукова конференція «Аналіз та інтерпретація художнього тексту: проблеми, стратегії, розвідки» (Київ, 16-17 травня 2024 р.). Тези доповідей / Відповід. ред. Т. А. Пахарєва, ред. та підгот. до друку Т. А. Пахарєва, О. М. Костюк. К.: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 101 с. - електронне видання.

Видання відображає проблематику конференції, що її було присвячено різноманітним аспектам функціонування літератури в міжмистецькому просторі, зокрема, літературній складовій у синтетичних видах мистецтва; музичній, живописній, кінематографічній складовим поетики літературного твору; міжмистецькій взаємодії в межах індивідуальної творчої практики; взаємодії літератури з іншими видами мистецтва в жанровому аспекті; впливу цифрових технологій на форми та способи функціонування літератури в міжмистецькому просторі.

УКРАЇНСЬКА ВІДЕО-ЗВУКОВА ПОЕЗІЯ В ДОДАТКУ ТІК-ТОК: МІЖМИСТЕЦЬКИЙ КОНТЕКСТ

Міжмистецька взаємодія на зламі століть – характерна особливість світової практики авангарду першої чверті ХХ століття, коли поети, художники і музиканти прагнули створити твори більш видовищні, виразніші, відшукати нові способи, прийоми, мистецькі стилі відображення дійсності. Однак візуальне начало, як найбільш яскраво виражене в поетичних експериментах 20-х років, продовжило втілення в зовнішньому, графічному, а також на внутрішньому, змістовому, рівні поезії 50-60-х років, згодом істотно видозмінившись завдяки ускладненню поетичних технік мультимедійної візуалізації наприкінці минулого початку ХХІ століття, дозволяючи поетам-новаторам таким чином досягати кількох цілей: посилювати художню виразність тексту, акцентувати на важливих деталях або надавати поезії сюжетного, документального, навіть концептуального характеру, забезпечувати інтерактивний зв'язок і т.ін.

Сучасна цифрова поезія зародилася з появою перших комп'ютерних віршів, майже за три десятиліття до всеохоплювальної глобальної інтернет-спільноти, і поети-програмісти, незалежно від сили або слабкості естетичної складової тих ранніх розробок, пропонували ті моделі віршування, які розвивалися нарівно з комп'ютерними технологіями. У створенні комп'ютерних поетичних текстів переважали два підходи: перший передбачав маніпулювання з вихідним твором або його фразами чи словами, другий, більш поширений, включав створення бази даних для вибору слів, що вміщує декілька списків, а потім їх форматування у рядки або речення. Власне, у багатьох інтерактивних програмах віршування чи то вміщені оригінальні або запозичені тексти, чи то прерогатива авторства делегується користувачеві, якому пропонувано власноруч вводити фрази в базу, простежуємо активне залучення читача до творчого процесу. Протягом цього часу цифрова поезія, створювана за допомогою програм, які генерують текст, так само зазнавала істотних змін, а сьогодні навіть відокремилась у самостійну ділянку з різноманітними стилями і мистецькими техніками складання віршованого твору. Хоча, слід визнати, що наприкінці минулого століття чітко окреслилася тенденція спрямованості візуалізації поетичного тексту від статичної до динамічної з настановою на максимальну рухливість словесної або образотворчої мови, внаслідок чого поступово трансформується і сама природа візуальності, і природа аудіовізуального процесу її перцепції читачем або глядачем.

Сьогодні у світовій мистецькій практиці і теоретичних напрацюваннях щодо специфіки взаємодії поезії і нових медіа розрізняють відеопоезію (video poetry) і візуальну поезію (visual poetry), «якщо у першій обов'язково присутнє слово, то в

другий воно є факультативним елементом», – зауважує Надія Гаврилук [2, с.158], чи не одна з перших українських літературознавиць, яка зацікавилася феноменом відеопоезії в контексті інтермедіальності. Зокрема, покликаючись на накопичений критичний досвід зарубіжних студій, дослідниця систематизує способи співвідношення візуального ряду і тексту: «Перший варіант – називання (пряма ілюстрація). Другий – щось, асоціативно пов'язане з текстом, який звучить. Третій – поет, який сам читає вірші. Четвертий – спеціально створений арт-об'єкт (малюнок, фотографія, інсталяція, в межевому прояві – мультфільм). П'ятий – власне текст вірша. Найчастіше у відеопоезії використовуються перші три, дуже часто сукупно [2, с.159]. З іншого боку, погоджуємося з М.Чияною, що «цей жанр межує з відеоартом» [5], оскільки, дійсно, читання автором-виконавцем або актором, читцем поетичного тексту, задокументованого на відео, спирається на попередньо розроблену якісну режисуру з її професійним монтажем аудіо- та відеоряду. Перенесення принципів кіно- й образотворчого мистецтва, музики в поетичну мову, перекодування образів однієї знакової системи засобами іншої позаяк змінюють віршований відеотвір не лише формально, а й змістовно, впливають «як на його архітектоніку, так і на спосіб розгортання теми» [2, с. 152]. Оскільки, за спостереженнями польської дослідниці Гражини Бобилевич, відеопоезію також ще називають електронною поезією, поетичним відео, медіапоезією, кіно-поезією, віршокліпом, поетичним кліпом, поетронікою, відео-візуальною або відео-звуковою поезією тощо [1, с. 249], це, на нашу думку, спонукатиме вчених до більш поглибленого теоретичного осмислення питань взаємодії поезії та нових медіа в цифрову епоху, а отже, й до термінологічного розмежування жанрових модифікацій візуальної і відеопоезії.

Оригінальним різновидом поетичної майстерності є відео-звукова поезія – синтетичний жанр, історично пов'язаний із кінематографом і музичною індустрією, який, на думку Ж. Клименко, «органічно поєднує відео і поетичний текст, що або декламують, або представляють графічно»[3, с.10]. Не випадково у створенні відеокліпа поетові часто допомагають професійні режисери, аніматори, оператори, які добре розуміються на тому, як сполучити художню декламацію тексту із відеорядом (кінематографічним чи анімаційним) і музикою або як використати різні монтажні прийоми зі створення художнього образу. Останнім часом відео-звукова поезія перетворилася на справжній перформанс, який багато в чому нагадує комерційну рекламу: мобільність поетичної форми втілюється в яскравих презентаціях, концертах, гастролях, фестивалях, інших перформансах сучасних поетів, виступи яких швидше схожі на просування літературної продукції в широкі маси. Відеопоезію можна побачити на їхніх персональних сторінках у соціальних мережах або на фестивалях дигітальної поезії (як напр., SXSW, Electronic Literature Organization Conference). Якісні авторські вірші-перформанси беруть участь у міжнародних фестивалях чи конкурсних програмах відеопоезії (як напр., ZEBRA (Poetry Film Festival) або українські проекти «CYCLOP», «розділові», «Долаючи

тишу», «Сила слова» і т.ін.). По суті, перші теоретичні дискусії про феномен відеопоезії у культурно-мистецькому просторі розгорнулися ще наприкінці 2010-х на різних медіамайданчиках під час проведення міжнародних фестивалів або національних проєктів чи конкурсних програм відеопоезії, ідейними натхненниками і координаторами яких у різні часи були: С. Жадан, О. Михайлюк, С. Безверхова, К. Бабкіна, І. Шувалова. Власне, наслідком цих дискусій стали перші спроби покласифікувати відеопоезію:

** за характером зв'язку поетичного тексту і візуального ряду:*

- а) документальна відеопоезія: у центрі відеоряду головним об'єктом зображення є реальний автор, який читає вірші в кадрі; він може переміщуватися в просторі, його зображення може перемешуватися або поєднуватися з іншими візуальними образами;
- б) сюжетна відеопоезія, яка часом більш схожа на короткометражний фільм зі вставками віршокадрів, звучання яких складає менше 50% тривання, поступаючись місцем сюжетній лінії, але, на відміну від короткометражного фільму, у відеопоезії панівну роль відіграє поетичний текст;
- в) ілюстративна відеопоезія, в якій відеоряд фактично дублює всі художні образи поетичного тексту; технічно це передається засобами фотографії, малюнків, ілюстрацій, які безпосередньо стосуються поетичних рядків, або через динамічне зображення подієвої історії, наближеної до сюжету;
- г) текстографічна відеопоезія, в якій, на відміну від документальної, в центрі відеоряду – віршований текст, який може накладатися поверх якоїсь текстури або зображення, може пересуватися рухомих рядком або титрами, або відтворюватися жестовою мовою, чи бути створеним із якогось матеріалу як фізичний об'єкт, а пізніше відзнятий; акустичний ряд може бути або відсутнім, або містити мелодію без накладеного голосу читця;
- д) музична відеопоезія, яка часом схожа на музичний кліп, оскільки головним виступає не текст, а музика, на яку він покладений, тому й трапляються кадри з музичними «програшами» взагалі без слів, але, на відміну від музичного кліпу, віршотекст не співається, а декламується або ж він відображений на екрані;
- е) концептуальна відеопоезія: сюжетна лінія віршованого тексту асоціативно пов'язана з відеорядом на рівні концептуальної ідеї; відеокадри можуть презентувати зовсім інші реалії, які не наявні в тексті, але при цьому така відеопоезія сприймається як смислова цілісність, аудіовізуальні і вербальні образи якої органічно доповнюють один одного, породжуючи нове;
- є) візуальна відеопоезія: поетичного тексту як такого немає, він виявляє себе лише завдяки ритмічності відеоряду.

** за рівнем і характером ілюстративності:*

- а) відеопоезія, яка потребує візуалізації сюжету віршованого твору: в кадрі сам поет, автор-виконавець, який читає свою поезію, або головні персонажі її сюжету, які начитують в кадрі поетичні рядки автора, або герої беруть участь у розгортанні

сюжету, в той час, коли сам вірш начитується автором за кадром або подається рухомим рядком чи титрами;

б) медіальна (чутлива) відеопоезія, орієнтована на внутрішні психічні процеси слухача/глядача, з тим що чуттєвість самої мови, комунікації часто компенсує відсутність сюжетної лінії як такої; така відеопоезія може презентувати лише екранний текст, який не супроводжується авторською начиткою, адже потребує від реципієнта шаленої психоемоційної напруги.

Аналізуючи сучасну українську відеопоезію, створену і презентовану в межах різних фестивальних програм або проєктів, дослідниця Олена Романенко виокремлює декілька її жанрових трансформацій:

- створення відеопоезії на основі анімації;
- перетворення на основі ігрового сценарію;
- перетворення на засадах імпровізації й комунікації між різними митцями та між різними видами мистецтва;
- перетворення на основі масштабування й ігрового потенціалу читця та його манери читання вірша;
- перетворення шляхом застосування цифрових технологій [4, с. 64].

Досліджуванім ілюстративним матеріалом для спостереження над ритмом, мелодикою, інтонацією емоційно забарвленого мовлення послуговував цикл відеозвукової поезії (С. Жадан, Ю. Андрухович, Л. Костенко, О. Забужко, К. Бабкіна, А. Любка) на ресурсі *velyke_slovo* [ТікТок]. Зокрема прокоментуємо відеопоезію в додатку ТікТок під хештегом # Жадан # відеопоезія # сучаснаукрпоезія # свічки для сайту *velyke_slovo*. У цьому 30-секундному відеоматеріалі відображено уявлювану історію героя в авторському виконанні С. Жадана, з таким легко упізнаваним, притаманним цьому поетові відривчастим, хаотичним речитативом. Відео-звуківна поезія «Варто битись» з її підкресленим акцентом на візуалізації відображає відомий прийом літературної кінематографічності – створення динамічної ситуації стороннього спостерігача: автор описує читачеві зображуване як побачене ще комось, як вихоплені з життя кадри кінохроніки і подає це все в русі через швидку зміну віршокадрів і ракурсів та планів зображення з одночасною злитістю звука з його графічним втіленням у вигляді варіацій шрифту, напівжирного курсиву, зміни фактури накреслення чи комбінації кольорів або їх насиченості у літерах (акцентними є чорний, білий, червоний). Таке спостереження побудоване за законами реального часу і простору, оскільки демонструє не лише результат, а й сам процес, який допомагає одночасно і посилити напругу, і створити ефект безпосередньої присутності глядача в поетичному тексті (напр., в ролі водія автомобіля, який з вікна спостерігає за зміною пейзажу). Таким чином, подібне спостереження дозволяє акцентувати увагу глядача не лише на видимому, а й на чутному, допомагає відтворити більш об'ємне, панорамне зображення: в ході розгортання сюжету автор змінює картини і ракурси спостереження, вводить уявних персонажів. Акценти на видимому (букви, слова, фото, ілюстрації) і

чутному (мелодія, голос С. Жадана) допомагають авторів окреслити межі простору самої оповіді. Музика посилює емоційний вплив, наголошує на особливо значущих моментах, увиразнює сюжетно-образну концепцію вірша, драматичність емоцій сумніву, надії, жалю. Крім того, аналізований відео-звуковий вірш демонструє й оригінальне графічне оформлення поетичних рядків, відоме ще з часів футуристичних експериментів, коли вірш записано «драбинкою», пірамідкою слів, шрифтовою грою або незвичною розбивкою тексту і т. ін. Це ще раз переконує, що для розуміння відеопоезії має неабияке значення не лише слухове, а й зорове сприйняття, яке водночас значно розширює межі для інтерпретацій. Як бачимо, відеопоезія – оригінальний зразок поетичного перформансу, віршотекст, який декламується і/або передається графічно через зображення, кольори, форми, загальну композицію, кіномонтажні і композиторські прийоми створення образу, мову жестів, тому може залучати різні техніки та стилі, як, скажімо, анімація, закадрове озвучення, шумові або інші спецефекти тощо. «Широкі горизонти щодо візуалізації поезії розкрилися саме у зв'язку з появою і поширенням цифрових технологій завдяки яким з'явилися нові можливості щодо ілюстрування того чи іншого вірша бажаним відеорядом», - слушно резюмує Жанна Клименко [3, с.11].

Насамкінець, акцентуємо на такому моменті, що дигітальна (цифрова, електронна) поезія – це та, яка твориться виключно за допомогою мультимедійних технологій і повністю від них залежить (мережева анімація, вірш-інсталяція, гіпертекст або музично-поетичні перформанси). Жанри сучасної електронної лірики мають амбівалентний характер, що насамперед пояснюється тими радикальними трансформаціями, які відбуваються в суспільстві, інноваціями у сфері науки, інформаційних технологій і модифікаціями ролі читача. З одного боку, маємо справу з так званою «поезією мережевого сміття» (фларфи, поезія пошукових запитів, found poetry), які будуються на готових конструкціях, по суті, не представляючи собою проявів творчості. З іншого, такі поетичні експерименти і напрями – це так само данина молодіжній моді поклоніння електронним гаджетам.

Література

1. Бобилевич Гражина. Арт-поззо-жанры как интермедиаальный дискурс. *Визуализация литературы*: сб. статей / ред. Корнелия Ичин. Белград, 2012. С.245 – 264.
2. Гаврилюк Надія. Відеопоезія як інтермедіальність: теорія і практика. *Література на полі медій*: зб. наук. праць. Київ, 2018. С. 144-182.
3. Клименко Ж. Дива візуалізації, або як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми. *Всесвітня література в школах України*. №3 (453), березень 2019. С. 2-11.
4. Романенко О. Українська відеопоезія як естетичний феномен сучасного літературного процесу. *Вісник КНУ імені Т.Шевченка. Літературознавство Мовознавство. Фольклористика*.1(31), 2022. С 61-65.
5. Чиянова М. Відеопоезія як лінія розвитку. 5 липня 2017. URL: <https://uamodna.com/articles/videopoeziya-yak-liniya-rozvytku/> (дата звернення 2.05.24)
6. velyke_slovo https://www.tiktok.com/@velyke_slovo/video/7211571124482706693

ЗМІСТ

Mikkonen, Kai (Helsinki)

JUST LIKE A PAINTING, ONLY BETTER: INTERART RIVALRY AND ANXIETY IN BALZAC'S "LE CHEF-D'OEUVRE INCONNU" ("THE UNKNOWN MASTERPIECE").

3

Астахова А. А. (Київ)

ЕСХАТОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА В МІФАХ ТА ЕПОСАХ НАРОДІВ СВІТУ.....

8

Босак Н. Ф., Боєва Е. В. (Одеса)

INSTAGRAM-БЛОГ І МЕРЕЖЕВИЙ ЩОДЕННИК ЯК ЖАНРИ ВІРТУАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

12

Волошин В. О. (Харків)

ОБРАЗ ТОКСИЧНОЇ РАШИ У ВІРШАХ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ

15

Горіна Ж. Д., Ярошевич М. В. (Одеса)

УКРАЇНСЬКА ВІДЕО-ЗВУКОВА ПОЕЗІЯ В ДОДАТКУ ТІК-ТОК: МІЖМИСТЕЦЬКИЙ КОНТЕКСТ

19

Горіна Ж. Д., Чорнопіщук А. І. (Одеса)

ЛІТЕРАТУРА Й ІНТЕРНЕТ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ ТА ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ

24

Даниленко Ю. А. (Харків)

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОНЯТТЯ «ПОВНОТА» У ТВОРІ ЦАО СЮЕЦІНЯ «СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ»

26

Ділай І. (Львів)

ДИСТАНЦІЙНЕ ЧИТАННЯ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ МАРГАРЕТ ЕТВУД)

29

Золотько А. А. (Харків)

ІНТЕРМЕДІАЛЬНІСТЬ У ПОЕТИЧНОМУ ПРОСТОРІ СПОГАДУ В ПОЕЗІЇ ІВАНА МАЛКОВИЧА «КАТАРСИСИ» (ЧАСТИНА II)

32

Клейтон Д. (Оттава)

ЛЕГЕНДА О ВЕЧНОМ ЖИДЕ И «ПЕРЕХОД ЧЕРЕЗ ЗБРУЧ» ИСААКА БАБЕЛЯ.....

36

Козлова А. Г. (Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ЛІРИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ПОЕТА-ХУДОЖНИКА СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

42

Костюк О. М. (Київ, Україна).

ФОРМИ І ФУНКЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОСТІ У РОМАНІ РОЇ ХЕНА «ДУШЬ»

46